

גדרי גדלות בסימנים בשנים ובבנים

א. תלמוד בבלי יבמות יב:

אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים ואית דאמרי בנים עדיפי מסימנים למאי נפקא מינה דאפילו לרבי יהודה דאמר עד שירבה השחור בבנים מודה ורב זביד אמר אין בנים בלא סימנים ונבדוק חיישינן שמא נשרו הניחא למ"ד חוששין אלא למ"ד אין חוששין מאי איכא למימר אפי' למ"ד אין חוששין משום צער לידה חיישינן.

ב. תוספות שם

הרי הם כסימנים - פי' משעת העיבור ושפיר תני רב ביבי שמא תמות דבשנת י"ב פעמים חיה אפי' לרבה בר ליואי ואז היתה גדולה משעת ההריון ואף על פי דקי"ל בנדה דתוך הזמן כלפני הזמן ולא הויה גדולה בהביאה שערות בשנת י"ב מ"מ עיבור בנים בני קיימא תוך הזמן כסימנים אחר הזמן.

ג. תלמוד בבלי נדה מה:

איבעיא להו תוך זמן כלפני זמן או כלאחר זמן למאי הלכתא אי לנדרים לאו כלפני זמן דמיא ולא כלאחר זמן דמיא אלא לעונשין מאי רב ור' חנינא דאמרי תרווייהו תוך זמן כלפני זמן ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דאמרי תרווייהו תוך זמן כלאחר זמן וכו' תניא נמי הכי בן ט' שנים ויום אחד שהביא ב' שערות שומא מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד ועודן בו שומא ר' יוסי בר' יהודה אומר סימן אמר רבא הילכתא תוך זמן כלפני זמן.

ד. רש"י יבמות יג.

אין בנים בלא סימנים - והיולדת בקטנות חזקה הביאה סימנים ומשהביאה סימנים בתוך י"ב לא תמאן דהני סימנים גמורים ניהו דס"ל לרב זביד תוך זמן כלאחר זמן לענין סימן ולא אמרינן שומא ניהו.

ה. חידושי הרמב"ן יבמות יב:

אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים. פי' רבינו הגדול ז"ל קטנה שילדה תוך הזמן הזה הרי היא כנערה שהביאה סימנים גמורים דהיינו לאחר הזמן, שכיון שיש לה בנים הדבר ידוע שאשה זו מיהרה לבא בגדלותה יותר מכל הנשים שאי אפשר לקטנה שתלד עד שתגדיל, והוצרך לפירוש זה משום דקיימא לן תוך הזמן הזה אעפ"י שהביאה סימנים שומא ניהו דהכי איפסיקא הלכתא בפרק יוצא דופן תוך זמן כלפני זמן וכמו שפירשתי למעלה, ודברי רש"י ז"ל מטיין כפי' הזה.

ו. תוספות יבמות יג.

רב זביד... ובקונטרס פי' דסבר רב זביד דתוך הזמן כלאחר הזמן דלא כהלכתא נראה לר"י דבעלמא מודה רב זביד דתוך הזמן כלפני הזמן ושאיני הכא דע"י בנים חשבינן לסימנים כאילו הם לאחר זמן כדפרישית נמי לרב ספרא.

ז. רמב"ם הלכות אישות פרק ב הלכה ט

הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה אף על פי שלא הביאה סימן לא עליון ולא תחתון הרי זו גדולה, בנים הרי הם כסימנים.

ח. מגיד משנה שם

הבת שילדה אחר י"ב וכו'. ביבמות פ"ק (דף י"ב) בנים הרי הן כסימנים ומפורש בשאר מקומות. ומ"ש רבינו אחר י"ב א"א שהוא סובר שא"א לה לילד קודם לכן וגורס בפ"ק דיבמות לעולם שמא תתעבר ותמות אלא שהוא סובר שאע"פ שאפשר לה לילד קודם לכן אין בנים כסימנים אלא למאן דאמר תוך זמן כלאחר זמן אבל לדין דקי"ל כלפני זמן אין בנים כסימנים אלא כשילדה לאחר זמן וכבר כתב הוא בפרק י"ט בת הממאנת הרי היא כשאר הבנות וכו' ומוכרח שם מדבריו שהבת מתעברת וממאנת אף על פי שיוולדת ולד של קיימא שהוא סובר שהיא מתעברת בקטנות ובזמן שהיא יכולה למאן. והסוגיא שביבמות קשה לזה הפי' שא"כ מציינו חמות ממאנת. ויש לתרץ שהוא סובר בודאי אחר שילדה אינה יכולה למאן אבל בין עבור ללידה ממאנת.

ט. חידושי הרמב"ן יבמות יג.

והרמב"ם ז"ל כתב הבת שילדה אחר שתיים עשרה הרי זו גדולה דבנים הרי הן כסימנים, ונראה שהוא סובר דסוגיין תוך הזמן כלאחר זמן וגמר מינה לאחר זמן, או שמא אינו גורס אלא לעולם שמא תתעבר ותמות ורב ספרא שכבר ילדו אתא לתרוצי כדרך פירוש הראב"ד ז"ל שכתבנו למעלה.

י. לחם משנה הלכות אישות שם

הבת שילדה אחר י"ב שנה וכו'. כתב ה"ה ז"ל ויש לתרץ וכו'. לכאורה נראה דסותר מ"ש למעלה שאם ילדה קודם זמן שאינם סימנים שהרי כאן דאינה יכולה למאן אחר שילדה ומשמע דאפילו בתוך י"ב א"כ מציינו חמותו ממאנת אלא ודאי אינה יכולה למאן מ"מ דהרי הם כסימנים וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי כתב רבינו ז"ל אחר י"ב. ואולי יש לומר דאע"ג דאינם סימנים מ"מ לענין שאינה יכולה למאן חשיבי כסימנים ותהא מקודשת דומה למ"ש התוספות בשם ר"י בפירקא קמא בד"ה שכבר ילדו דאע"ג דבקטנה איירי וכו' הכוונה שם דבמאן היקלו. ואפשר לפרש לשונו ולומר דה"ק אי אפשר שמ"ש רבינו ז"ל אחר י"ב הוא מפני שגורס בפירקא קמא דיבמות תתעבר ותמות ולפי זה מ"ש הוא אליבא דכ"ע בין למ"ד תוך הזמן כלפני הזמן בין למ"ד כלאחר דזה ודאי אי אפשר שאיך יתרץ הגמרא הקושיא שהקשה איני והאמר שמואל וכו' אלא ודאי ע"כ צריך לגרוס שם שמא תתעבר ושמה תמות וצ"ל דסוגיא דהתם דסבירא לה דאפשר לעיבור קודם זמן אתיא כמ"ד תוך הזמן כלאחר הזמן ומפני כך בין קודם י"ב בין לאחר י"ב בנים הרי הן כסימנים ולא מציינו חמותו ממאנת אבל למ"ד תוך זמן כלפני זמן אין לומר דקודם י"ב בנים הרי כסימנים והכי מוכח בפרק י"ט דכתב בת הממאנת וכו'.

יא. רמב"ם הלכות אישות פרק יט הלכה יד

בת הממאנת הרי היא כשאר הבנות ויש לה מזונות, אבל בת היבמה ובת השנייה ובת הארוסה ובת האנוסה אין להן מזונות אחר מיתת אביהן בתנאי זה, אבל בחיי אביהן הוא חייב במזונותן כדין שאר הבנים והבנות בחיי אביהן.

יב. תוספות יבמות יב:

שכבר ילדו - ומדקאמר שכבר ילדו משמע דבלא הביאה ב' שערות דאי איכא שערות כי לא ילדה נמי נפקא מתורת קטנות ואילונית ע"י שערות וא"כ איכא קטנה דמיעברא ולא מתה וא"ת מאי ס"ד דמקשה תקשה ברייתא דרבה בר שמואל גופיה דכיון דבלא הביאה ב' שערות איירי כי ילדה מאי הוי מ"מ תמאן ואר"י דסבר המקשה דאע"ג דבקטנה איירי לית בה מיאון מדרבנן לפי שנראית גדולה וסבורים העולם שהביאה ב' שערות.

יג. רמב"ם הלכות אישות פרק ב הלכה יח

הבת שהביאה שתי שערות בתוך שנת שתיים עשרה והבן שהביא בתוך שלש עשרה שהן שומה כמו שביארנו אף על פי שאותן שערות במקומן עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר שתיים עשרה לנקבה אינן סימן.

יד. תלמוד בבלי נדה מה:

מתני'. בת אחת עשרה שנה ויום א' נדרה נבדקין בת שתיים עשרה שנה ויום א' נדרה קיימין ובודקין כל שתיים עשרה בן שתיים עשרה שנה ויום אחד נדריו נבדקין בן י"ג שנה ויום אחד נדריו קיימין ובודקין כל שלש עשרה קודם לזמן הזה אף על פי שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו אין נדריהם נדר ואין הקדשן הקדש לאחר הזמן הזה אף על פי שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו נדרן נדר והקדשן הקדש.

טו. תוספות שם

אילימא לנדריים - ובלא הביאה ב' שערות ואפ"ה נדרו נדר אם ידע למי נדר כיון שהוא שנה לפני גדלות דמסתמא יביא ב' שערות כשיהיה בן י"ג ויום אחד כדאמר רבא לקמן חזקה הביאה שערות.

טז. תוספות נדה מו:

רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו לוקין - וא"ת והא סבר ר"ל התראת ספק לא שמה התראת בהתערובות (זבחים עח.) גבי נותר ופגול שבללן זה בזה והכא התראת ספק הוא דשמא לא יביא ב' שערות עד ב' שנים או ג' ונמצא דאכתי לא הוי מופלא סמוך לאיש ואי מיירי שאכלו אחרים לאחר שהגדיל א"כ הל"ל כשאכלו הוא בעצמו ובהביא שתי שערות נמי לא איירי דא"כ הוא עצמו אם יאכלנו ילקה דרבי יוחנן אית ליה לעיל דתוך זמן כלאחר זמן וי"ל דאזלינן בתר רוב שמביאין שתי שערות בזמן דהיינו בני י"ג ויום א'.

יז. רמב"ם הלכות נדרים פרק יא

א. קטן בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד שנשבעו או נדרו בין נדרי איסר בין נדרי הקדש בודקין אותן ושואלין אותן, אם יודעין לשם מי נדרו ולשם מי הקדישו ונשבעו נדריהן קיימים והקדשן הקדש, ואם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום, וצריכין בדיקה כל השנה כולה שהוא שנת י"ב לקטנה, ושנת י"ג לקטן.

ב. כיצד הרי שנדרו או הקדישו בתחלת שנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין ונתקיים נדרן, ונדרו נדר אחר אפילו בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים, ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה. ג. קודם הזמן הזה אף על פי שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו אין נדריהן נדר ואין הקדשן הקדש, ואחר הזמן הזה

שנמצא הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד אף על פי שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו ולשם מי הקדשנו דבריהן קיימין והקדשן הקדש ונדריהן נדרים ואף על פי שלא הביאו שתי שערות, וזו היא עונת נדרים האמורה בכל מקום. ד. הואיל והגיעו לשני הגדולים נדריהן קיימין, אף על פי שלא הביאו סימנין ועדיין לא נעשו גדולים לכל דבר, ודבר זה מדברי תורה שהמופלא הסמוך לאיש הקדשו ונדרו נדר, אף על פי שנדריהן קיימין אם חללו נדרן או נשבעו והחליפו אינן לוקין עד שיגדילו ויביאו שתי שערות.

יח. הלכות גדולות הלכות מיאון סי' ל"ב

הגיעו לעונת נדרים, קטן בן שלוש עשרה שנה ויום אחד, וקטנה בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, נדריהן נדר והקדישן הקדש וכנגדן בקטנה חולצת, מיחלץ לא חלצה עד דהויא בת שתיים עשרה שנה ויום אחד והיא דאתיאת שתי שערות. איזו היא קטנה מבת אחת עשרה שנה ויום אחד ועד בת שתיים עשרה שנה ויום אחד, ואף על גב דאתאי שתי שערות לא חולצת ולא מתייבמת.

יט. רמב"ם הלכות אישות פרק ב

יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא הרי זה סריס אף על פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. הגיע לשנת עשרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי שערות למטה והביא שתי שערות בזקן אף על פי שנולד לו אחד מסימני סריס אינו סריס אלא הרי הוא בקטנותו עד שיוולדו לו כל סימני סריס או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.

...יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה בכל מקום, אבל הבן שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו כמו שהגויים עושין הוא הנקרא סריס אדם וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד נקרא גדול שאין זה מביא סימן לעולם.

כ. שולחן ערוך אבן העזר סימן קעב סעיף ז

מי שחתכו או נתקו או מיעכו גידיו או ביציו, בידי אדם, נקרא סריס אדם; וכשיהיה בן י"ג שנה ויום אחד, נקרא גדול, שאין זה מביא סימנים לעולם.

כא. רמב"ם הלכות אישות פרק ב

כד. מי שיש לו איברי זכרות ואיברי נקבות הוא הנקרא אנדרוגינוס והוא ספק אם זכר אם נקבה, ואין לו סימן שיודע בו אם הוא זכר ודאי או נקבה ודאית לעולם.

כה. ומי שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום הוא הנקרא טומטום וגם הוא ספק, ואם נקרע הטומטום ונמצא זכר הרי הוא כזכר ודאי ואם נמצא נקבה הרי הוא נקבה, וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן שתיים עשרה שנה ויום אחד הרי הן בחזקת גדולים והם שנדבר בהן בכל מקום.

השגת הראב"ד

וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן י"ב שנה ויום אחד הרי הן בחזקת גדולים. א"א ולמה בחזקת גדולים אלא יבדקו אם יש להם סימנין אם לא דלענין הבאת סימנין הרי הם ככל אדם.

וטומטום ואנדרוגינוס שהיו בן י"ב שנה וכו'. בהשגות א"א ולמה בחזקת גדולי' וכו'. ואיני יודע כוונת רבינו ג"כ אם הוא שאפי' בלא סימנין הן בחזקת גדולים או שלא דיבר לענין סימנין אלא לענין הזמן ואמר שהוא בן י"ב שנה כדין הנקבה לפי שהוא ספק ודין אותו להחמיר ומ"מ דוקא בהבאת סימנין. והנראה מפשט המאמר שהוא סובר שאין צורך בהן לסימנין ואפשר שאין דרכן להביא סימנין לא כזכר ולא נקבה. ומכל מקום אני תמה בדבר בין לדעתו בין לדעת הר"א ז"ל כשהן בן י"ב שנה אפילו בהבאת סימנין למה הן בחזקת גדולים וכל שכן הטומטום שהרי אם יקרע שמא ימצא זכר ואם כן המצות שהנשים פטורות מהן ואלו חייבין בהן מספק כשהן בן י"ב שנה ויום אחד למה יתחייבו והלא פטורין הן ממה נפשך שאם זכרים הם עדיין לא הגיעו לכלל חיוב ואם הם נקבות כל הנקבות פטורות ממצות אלו וזה צריך עיון:

כג. שו"ת הרא"ש כלל טז סימן א

וששאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הל"מ = הלכה למשה מסיני = הוא והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני, דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה. וכן ההיא דבת שלש ביאתה ביאה פחות מכן לא. וכן בן ט' ביאתו ביאה ולא פחות. וכן סריס שהוא קטן עד כ' שנה הוא אז גדול אם נולדו בו סימני סריס ואם לא נולדו בו סימני סריס הוא קטן עד ל"ו שנה. כל אלו הלכה למשה מסיני הן. נאם אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל.

כד. שו"ת מהרי"ל סימן נא

[וזאת השיב להח"ר יעקב ווירצבורק] חיים ושולם לאהובי הח"ר יעקב שי'.

מה שכתב מר מנלן דאין נקרא גדול עד י"ג שנה, ודאי סמך יש מזו יצרתי וגו' ואין סומכין על זה דאסמכתא מדברי קבלה הוא. עוד שמעתי סמך מכדי רשעתו ודרשינן מיני' שליש מלפניו, פי' כדי חיי רשעתו דהיינו י"ג שנה, שליש ל"ט אלמא בן י"ג בר רשעא הוא. וגם על זה [אין] סומכין דנימא רביעית מהאי טעמא או חציו אם לא נאמר דאי אפשר לחלק אלא לשליש. ואף על גב דאפשר לחלק לשביעיות הא ודאי לאו בר עונש' הוא דאינו ראוי לביאה עד ט' וכתוב ואם אין לאיש גואל ודרשינן מיני' דקטן אינו מוליד דלא נקרא איש, והכי פירושו איש אתה צריך לחזור אחרי יורשיו ולא קטן דאפילו בר ט' אינו מוליד, ומכל מקום אסמכתא הוא. אלא העיקר מכח הילכתא כמו כל שיעורין דהילכתא נינהו וכן בן ט' לביאה ובן י"ב לנדרים וי"ג לעונשים ועשרים לשערות ול"ו דהוי רוב שנותיו לסריסות, ובאשה בת ג' ובת י"א כל הני הילכתא נינהו ככל שיעורין דאורייתא.

ומה שתמהת דמענישין על ההילכתא, מילתא טובא סמכינן אהילכתא בין למכות בין לעונשים בגרוגרת להוצאת שבת רובו ומקפיד חוצץ והוה טמא, ואי עביד מלאכה בשבת חייב, וכן אי עביד עבודה. ואספרם מחול ירביון, דוק ותשכח.

כה. תלמוד בבלי בבא בתרא נו:

גמ'. מתני' דלא כרבי עקיבא דתניא א"ר יוסי כשהלך אבא חלפתא אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה ואמרי לה ר' יוחנן בן נורי אצל אבא חלפתא ללמוד תורה אמר לו הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים שניה בפני שנים שלישית בפני שנים מהו אמר לו הרי זו חזקה אמר לו אף אני אומר כן אלא שר"ע חולק בדבר זה שהיה ר"ע אומר דבר ולא חצי דבר ורבנן האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ליה אילימא למעוטי אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה האי חצי דבר וחצי עדות היא אלא למעוטי שנים אומרים אחת בגבה ושנים אומרים אחת בכריסה.

כו. חידושי הרשב"א שם

וכתב הרב אלפסי בהלכות דהא שמעתא מקשו בה רבואתא מאי שנא גבי חזקה דמתקיימת עדות בשלש כתי עדים ומאי שנא גבי שערות דאין מתקיימת בשתי כתי עדים, ותירץ הוא ז"ל דשאני עדות חזקה מגו דהויא עדות כל כת וכת לפירי דהא אי לא אתיא כת שלישית ולא מקיימא חזקה הוה מחייב לאהדורי פירי אפומא דהלין תרין כתי עדים קמאי הילכך כי אתיא כת שלישית מצטרפא בהדייהו דהא מלו תלת שנין אבל שתי שערות כל חדא שיערה חצי דבר הוא ולא מידי דעבדו בה עובדא וכמאן דליתא דמיא.

כז. שיטה מקובצת שם

ולי אני תלמידיהם נראה דגבי שערות שביאתן הוא הגדלות אמרינן ביה חצי דבר אבל בחזקה שאינה אלא לראיה ואינו גוף הקניה לא אמרינן ביה חצי דבר והרי זה נכון. ע"כ משיטה לא נודע שם מחברה:

כח. תלמוד בבלי כתובות יא.

גמ'. א"ר הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד מאי קמ"ל דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו תנינא זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו מהו דתימא עכו"ם בהפקירא ניחא ליה דהא קי"ל דעבד ודאי בהפקירא ניחא ליה קמ"ל דה"מ גדול דטעם טעם דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו וכו' א"ר יוסף הגדילו יכולין למחות.

כט. פסקי רי"ד שם

אמ' רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. פי' אף על פי שאין לו אב ואם, כגון תינוק שנמצא מושלך, או ששבו יש' קטני גוים, בית דין מלין אותן, והם כיש' לכל דבר. מאי קמ"ל דזכין לאדם שלא בפניו, תנינא זכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לו אלא בפניו, מהו דתימא' גוי בהיפקירא ניחא ליה וחוב הוא לו, קמ"ל דהני מילי גדול דטעמים טעמ' דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו. אמ' רב יוסף ואם הגדילו יכולין למחות. פי' יכולין לומר' אי איפשינו להיות גרים, וחוזרין לשיאורן, ואין לנו לעונשן בב"ד ואפילו ידינו תקיפה, ואם קידש אשה משמיחה אינה צריכה גט להיות כיש' משומד. ודוקא שלא הגיעו לכלל שתי שערות, אבל אם הגדילו ולא מיחו שוב אין יכולין למחות, ואם מיחו הרי הם כישר' משומד וקידושיו קידושין. והגדילו דרב יוסף לאו דוקא שבאו לכלל עונשין אלא שבאו לכלל דעת ועדין לא באו לכלל עונשין.

ל. תלמוד בבלי יבמות צז.

כי אתו לקמיה דרבא אי כחוש אמר להו זילו אבריהו ואי בריא אמר להו זילו אכחשוהו דהני סימנין זמנין דנתרי מחמת כחישותא וזמנין דנתרי מחמת בריותא.